

ترتیب و تہذیب
حضرت مولانا سید مجتبیٰ السیدی

حضرت مولانا فیض الرحمن ثوری حفظہ اللہ

”الْعَلَلُ الْمْتَنَاهِيَه...“ (مطبوع) کی تصحیح

قسط (۲) آخری

نمبر شمار	صفحہ	سطر	خطا (غلط)	صواب (صحیح)
۱۰۳	۲۹۱	۲	سليمان الاشعث	سليمان بن الاشعث
۱۰۳	۲۹۲	۳	عن جده عن ابن عباس	عن جده ابن عباس (ترمذی مع تحفة الاحوذی ۲۳۱، مسند احمد ۲۳۱)
۱۰۵	۲۹۷	۱۵-۱۲	عن ابی طلحة	بن ابی طلحة
۱۰۶	۲۹۹	۱۲	فوهم	x
۱۰۷	۲۹۹	۱۵	الثقفي وقال	الثقفي - فوهم - وقال
۱۰۸	۳۰۳	۱۲	الجند نيسابوري	المجتد سابوري
۱۰۹	۳۰۹	۹	الحسين بن الحارث	الحسين بن الحرث
۱۱۰	۳۰۹	۱۳	بريرة	بريدة
۱۱۱	۳۱۱	۱۳	فليحق بالشام	فليحق باليمن بيمنه (راجع مسند الشاميين والمعجم الكبير ص ۵۸، ۲۲)
۱۱۲	۳۲۲	۱۵	حديث ابوذر	حديث ابی ذر
۱۱۳	۳۳۰	۲۰	ابن خزيمة	ابن خزيمه
۱۱۴	۳۳۷	۱۷	فليراجع اليه	فليرجع اليه
۱۱۵	۳۴۰	۱۰	عن ابی	عن ابيه
۱۱۶	۳۴۲	۷	عيسى بن عبد الله بن عمر	عيسى بن عبد الله بن محمد بن عمر

مؤثر شمار	صفحة	سطر	خطأ (غلط)	صواب (صحیح)
۱۱۷	۳۲۶	۲	حدثنا المحبوبي	حدثنا ابن الجراح قالنا المحبوبي (ويصح حديثه ۵۴۲)
۱۱۸	۳۲۶	۲۳	سئل عن هذا الحديث	سئل ابو زرعة عن هذا الحديث
۱۱۹	۳۲۹	۲۲	مختصر	مختصراً
۱۲۰	۳۵۱	۱۰	بل	بلى
۱۲۱	۳۵۱	۱۷	البيهقي	الخطيب
۱۲۲	۳۵۱	۱۹	فليراجع اليه	فليرجع اليه
۱۲۳	۳۵۲	۱۸	علة خفيفة	علة خفية
۱۲۴	۳۵۵	۱	زيد بن حبان	زيد بن حباب ركماني رواية الترمذي والدارقطني
۱۲۵	۳۵۵	۲۰	جزم البيهقي	جزم البيهقي والدارقطني وابن عدي راجع السنن الكبرى (۱۸۵)
۱۲۶	۳۶۰	۵	محمد بن يزيد	محمد بن يزيد (سنن الدارقطني وسنن ابن ماجه)
۱۲۷	۳۶۲	۱۴	انا ابن مسعدة انا ابن مسعدة قال حدثنا	انا ابن مسعدة انا حمزة بن يوسف قال حدثنا
۱۲۸	۳۶۷	۲۲	ارطاط	ارطاة
۱۲۹	۳۶۷	۲۳	ارطاط	ارطاة
۱۳۰	۳۷۳	۴	انا ابن مسعدة قال انا ابن عدي	انا ابن مسعدة قال نا حمزة قال نا ابن عدي
۱۳۱	۳۷۴	۲۳	قدر	كدر
۱۳۲	۳۸۳	۱۹	لان الراوي عن الشعبي هو عبد المجيد	لان الراوي عن عبد المجيد هو الشعبي

صواب (صحیح)	خطا (غلط)	صفحہ	سطر	نمبر شمار
حدیث اخرا ناعبد الرحمن عبدالرحمن (کتابین حدیث) ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴	حدیث اخرا ناعبد الرحمن	۳۸۷	۹	۱۳۳
محارب بن دثار	محارب بن دینار	۳۹۳	۸	۱۳۴
ان بلا لأذن	ان بدلا أذن	۳۹۵	۱۱	۱۳۵
العجب من	العجب على	۳۹۸	۱۶	۱۳۶
اتة	بانته	۳۹۹	۲۲	۱۳۷
فليرجع اليه	فليراجع اليه	۳۹۹	۲۵	۱۳۸
//	//	۴۰۱	۱۹	۱۳۹
زيد بن جبيرة	زيد بن جبير	۴۰۳	۱۳	۱۴۰
فليرجع اليه	فليراجع اليه	۴۰۴	۲۲	۱۴۱
تعاهدوا	تعاهدو	۴۰۵	۵	۱۴۲
القرشي	الفارسي	۴۱۱	۸	۱۴۳
ابن خزيمة	ابن خزيمة	۴۱۲	۳	۱۴۴
يعنى شقيقاً	يعنى سقيفاً	۴۱۲	۴	۱۴۵
انته	بانته	۴۱۳	۱۸	۱۴۶
محمد بن الفضيل (جامع الترمذی وسنن ابن ماجه)	محمد بن الفضل	۴۱۹	۹	۱۴۷
محمد بن عمرو بن حنان (سنن الدارقطني والعلل حدیث رقم ۱۸، والتهذيب)	محمد بن عمرو بن حبان	۴۲۱	۱۱	۱۴۸
محمد بن عمرو بن حنان حدیثنا بقية ثنا ابواسحاق (كما عند الدار قطني وفي التهذيب في ترجمه محمد	محمد بن عمرو بن حبان قال ابواسحاق	۴۲۱	۱۱	۱۴۹

نمبر شمار	صفحو	سطر	خطا (غلط)	صواب (صحیح)
				بن عمر بن حنن
۱۵۰	۲۲۳	۱۲	حمد بن يوسف	احمد بن يوسف
۱۵۱	۲۲۵	۱۵	الحارث بن منہال	الحارث بن نبهان، كما في العدل ص ۲۲۸ سطر ۲ وستين الدار قطنی والمجمع الكبير ص ۵۷
۱۵۲	۲۲۸	۵	ما بين عباد	مى بين عباد
۱۵۳	۲۳۰	۱۱	محمد بن محمود المرزى	محمود بن محمد المرزى (متن) الدار قطنی ۱۵۲، تاريخ بغداد ۱۹۲/۱۳ كتاب القراءة للبيهقي ص ۱۱
۱۵۴	۲۳۰	۱۲	محمد بن احمد بن احمد بن عبدالرزاق	محمد بن احمد بن عبد الرزاق (بکھیں) حدیث ۱۵۰۲ ج ۲ ص ۴۱، سطر ۷ وشدت الذہب ۲۰۶ - ۲۰۷
۱۵۵	۲۳۵	۸	قال انا ابو محمد	قال انا ابو محمد
۱۵۶	۲۳۷	۱۳	عن الاعمش عن ابيه	شہرتا ہے کہ اعمش اپنے باپ سے روایت کر رہا ہے۔ صحیح یوں ہونا چاہیے: عن الاعمش عن ابى سالم (دیکھئے ص ۲۳۶ سطر ۱۳ و ۱۵ و ۳۳ سطر ۶ والمجمع المنیر للطبرانی ۲۱۲)
۱۵۷	۲۳۹	۱۶	موضح	الموضح
۱۵۸	۲۳۹	۲۳	موضح في اوهام الجمع و التفريق	موضح او هام الجمع و التفريق
۱۵۹	۲۴۰	۱۶	الضحاک بن حمزة	حمزة بالحاء والراء مهملتين دیکھیں ج ۲ ص ۲۵-۵۲ والمجمع الكبير ۳۳۳

غير شمار	صفحة	سطر	خطاً (غلط)	صواب (صحیح)
۱۶۰	۲۲۱	۲۰	الضحاك بن حمزة	حمزة بالحاء والراء مهملتين ويخصي ج ۲ ص ۵۴-۵۳ والبعجم الكبير ۳۲۳/۱۱
۱۶۱	۲۲۱	۲۰	محمد بن محمد بن احمد بن	محمد بن احمد بن محمد بن عبد الرزاق
۱۶۲	۲۲۲	۳	عبد الرزاق	ويخصي حديث ۱۵۰۲ ج ۲ ص ۴۱، سطر وشذرات الذهب ۴۰۶ - ۴۰۷
۱۶۳	۲۲۵	۱	ان جعفر الرازي	ان ابا جعفر الرازي
۱۶۴	۲۲۵	۲۷	الانصاب	الانساب
۱۶۵	۲۲۹	۳	الجوزي	الخوزي بالحاء المعجمة
۱۶۶	۲۵۳	۲۱	العجب على	العجب من
۱۶۷	۲۵۹	۱۸	سويد بن نصر قال حدثنا عبدة	سويد بن نصر قال حدثنا عبدة عبد الله عن سفيان عن عبدة
۱۶۸	۲۶۹	۲	انا عبد الخالق	انا عبد الحق بن عبد الخالق
۱۶۹	۲۷۳	۶	لم يروه عنه بفيية	لم يروه عنه بفيية
۱۷۰	۲۷۶	۹	السامي	السامي

جلد دوم

۱	۳	۱	عن ابراهيم عن	عن ابراهيم عن الاسود عن عبد الله (المعجم الكبير ۱۰/ ۱۵۸)
۲	۱۲	۲	عاصم بن ابي ضمرة	عاصم عن ضمرة (سنن اللار قطني)

میز شمار	صفحہ	سطر	خطا (غلط)	صواب (صحیح)
۳	۲۱	۲۲	قلت: لم يتكلم على الطريق الرابع	یہ الفاظ سہواً درج ہو گئے ہیں۔ دیتار جیسے مصنف نے کذاب کہا، سند ملا کارادی ہی تو ہے۔
۴	۳۰	۱۶	محمد بن الحسن	محمد بن احمد بن غالب البرقانی
۵	۳۱	۲	البغعاوی	البغدادی
۶	۴۸	۶	ما دام	باذام
۷	۵۲	۶	محمد بن حمید	محمد بن حمید (۲۴۰/۱ - ۱۶۱ - المعجم الكبير للطبرانی (۳۳۳/۱))
۸	۵۳	۷	عن امه ام سلمة	عن امه عن ام سلمة
۹	۵۵	۸	الازوی والغوری قال	الازدی والغوری قال
۱۰	۵۶	۱۵	الباقلائی قال نالدار قطنی	الباقلائی قال انا ابو بکر البرقانی نالدار قطنی (۲۴۲/۱ - ۲۵۰ - ۲۵۸)
۱۱	۵۸	۱۹	من النبی	من اصحاب النبی
۱۲	۶۳	۶	سمعت اذناى	صممت اذناى
۱۳	۶۶	۷	ارطاط	ارطاة
۱۴	۷۵	۱	انا عبد الله	ان عبداً (صفحہ ہذا سطر ۷)
۱۵	۷۵	۱۱	یونس بن حبان	یونس بن حباب (العلل لابن ابی حاتم (۲۶۸/۱ - ۲۹۱))
۱۶	۷۶	۲۵	فلیراجع الیہ	فلیرجع الیہ
۱۷	۷۸	۶	اخبرنا ام عربی	اخبرتنا ام عربی
۱۸	۷۸	۱۸	لترجمته	لترجمتها
۱۹	۸۲	۲۵	فلیراجع الیہ	فلیرجع الیہ
۲۰	۹۷	۶	انا عبد الخالق	انا عبد الحق بن عبد الخالق
۲۱	۹۷	۲۵	فلیراجع الی اہله	فلیرجع الی اہله (صفحہ ہذا سطر ۲)

بزرگ شمار	صفحو	سطر	خطا (غلط)	صواب	(تصحیح)
۲۲	۹۹	۲۰	العجب علی	العجب من	
۲۳	۱۰۳	۷	محمد بن حفص	عمر بن حفص (صغیر) اسطر ۱۴	
				الضعفاء للعقیلی	
۲۴	۱۰۵	۱۹	صح	صحیح	
۲۵	۱۱۷	۱۰	بان	ان	
۲۶	۱۲۰	۲۶	قد تکلوا	؟	
۲۷	۱۲۲	۲۱	بان	ان	
۲۸	۱۲۹	۱۷	نبه علیه	نبه علیها	
۲۹	۱۳۱	۱۶	بان	ان	
۳۰	۱۳۱	۲۵	فالحديث حسن بل صحیح	بزرگاری کا قول ہے صحیح نہیں (العلل لابن ابی حاتم ۲۲۱)	
۳۱	۱۳۲	۸	الحسین بن سفیان	الحسن بن سفیان (ص ۳۴ اسطر)	
۳۲	۱۳۹	۱۰	احمد بن حباب	احمد بن حباب (تہذیب)	
۳۳	۱۵۱	۲۰	صح	صحیح	
۳۴	۱۵۲	۲۳	قلت لکن لیس هذا فی نسختنا والله اعلم	قلت: هو الحديث السابق (رقم ۱۰۰)	
۳۵	۱۵۸	۲۰	قول ابی حاتم	قول یحیی بن عبد اللہ بن بکیر (العلل لابن ابی حاتم ۲۱۱)	
۳۶	۱۶۰	۲۳	اورده	اورد	
۳۷	۱۶۲	۷	عمر بن ابی طالب	عمر بن علی بن ابی طالب	
۳۸	۱۶۸	۹	ابو علی الدارقطنی ما راہ	ابو علی ما راہ	
۳۹	۱۷۷	۱۲	محمد بن حمزہ بن حمزہ بن یوسف	محمد بن حمزہ بن یوسف (المعجم الصغیر ۲۴۳ - تہذیب)	
۴۰	۱۸۳	۶	الفارسی	القرشی	

نمبر شمار	صفحہ	سطر	خطا	سواب (صحیح)
۴۱	۱۸۶	۲۲	باتہ	آتہ
۴۲	۲۰۴	۱۷	رواہ حبان	رواہ ابن حبان
۴۳	۲۰۱	۲۱	بأتہ	آتہ
۴۴	۲۰۴	۲۲	ابن ابی داؤد	ابن ابی رواد
۴۵	۲۲۴	۴	الاکناف	الاکباء (الکفی للاولیٰ)
۴۶	۲۵۲	۲۰	سقط من الاسناد من عبدالرحمان الی النعمان	{ ایہ کلام } { زائد ہے }
۴۷	۲۵۶	۲۳	ابوعمر و	اباعمر و
۴۸	۲۷۰	۱۵	العجب علی	العجب من
۴۹	۲۷۱	۳۰	ان لهذا الحدیث طرق هو من غیر	ان لهذا الحدیث طرقاً من غیر
۵۰	۲۷۴	۹	یقال له ابن زیاد	یقال له ابن ابی زیاد
۵۱	۲۷۶	۲۳	العجب علی	العجب من
۵۲	۲۸۱	۳	عن ذی محمد بن اخی النجاشی	عن ذی مخیر بن اخی النجاشی (التقریب)
۵۳	۲۹۷	۱	هذا حدیث صحیح	فی الاسناد احمد بن عیسیٰ کذاب و ابراہیم متروک فکیف یصح الحدیث؟ ینبغی ان یقال هذا حدیث لا یصح - والله اعلم!
۵۴	۳۰۰	۲	الفارسی	القرشی
۵۵	۳۰۶	۲۰	شہتیر	شنتیر
۵۶	۳۰۷	۱۰	ارطاط	ارطاة
۵۷	۳۰۸	۲۳	راجع الکلام	راجع للكلام
۵۸	۳۱۹	۲۱	بأت	أت

نمبر شمار	صفحہ	سطر	خطا (غلط)	صواب	(صحیح)
۵۹	۳۲۰	۳	محمد عبد الباقی	محمد بن عبد الباقی (حدیث رقم: ۱۲۹۰)	
۶۰	۳۲۲	۱۲	والعمل يعمل	والعبد يعمل	
۶۱	۳۳۰	۵	الرازی قال نابونعیم	الرازی قال نابوحاتم محمد بن ادريس قال نابونعیم در رقم حدیث ۹۴۹-۱۲۱۸)	
۶۲	۳۴۷	۲	اسماعیل بن احمد قال	اسماعیل بن احمد قال انا ابن مسعدة قال انا حمزة بن يوسف	
۶۳	۳۵۷	۱۲	بأنته	أنته	
۶۴	۳۶۱	۲۲	بما اعلى	بما اعلّ	
۶۵	۳۶۲	۱	ابراهيم بن زيد	ابراهيم بن زيد	
۶۶	۳۶۳	۴	محمد بن الارموی	محمد بن عمر الارموی	
۶۷	۳۶۶	۲۳	طال	آطال	
۶۸	۳۷۷	۴	عبد الصمد بن علی	عبد الصمد المأمون (م/ ۳۳۱) ميمون (۳۶۳-۳۷۲-۳۹۱)	
۶۹	۳۸۰	۶	فطلب	فطلبت	
۷۰	۳۹۲	۱۵	تفرد به زكريا بن يحيى	یہاں کوئی اور نام ہونا چاہیے کیونکہ سند میں اس کا ذکر تک نہیں!	
۷۱	۳۹۳	۲۳	العجب علی	العجب من	
۷۲	۳۹۵	۱۱	ابوالقزاز	ابومنصور القزاز	
۷۳	۴۱۲	۲۱	بأنته	انتہ	
۷۴	۴۲۳	۷	الخبير	الحر (بالحاء المهملة)	

نمبر شمار	صفحو	سطر	خطاً (غلط)	صواب	(صحیح)
۷۵	۲۳۲	۸	علی بن عبد اللہ	علی بن عبید اللہ	
۷۶	۲۳۸	۷	النعمان بن قراء	النعمان بن قراد	
۷۷	۲۳۸	۱۵	تابعہ ابن اسماعیل	تابعہ اسماعیل	
۷۸	۲۳۹	۱۰	فیقولوا	فیقولون (مورد)	
۷۹	۲۴۰	۲۲	من النبی	من اصحاب النبی	
۸۰	۲۴۱	۷	یارب آتیتنی	یارب لو آتیتنی	
۸۱	۲۴۱	۹	کان آتیتہ	کان من آتیتہ	
۸۲	۲۴۱	۱۲	فیرجعونی	فیرجعون	
۸۳	۲۴۲	۶	حدثنا یعقوب بن سالت	حدثنا یعقوب بن عبد الرحمن القاری	
			ابی القاری عن ابی حازم	عن ابی حازم -	
۸۴	۲۴۲	۱۷	ارسل عازب	ارسل البراء بن عازب	
۸۵	۲۴۳	۸	قال عبد الرحمن عزوجل	قال سالت دبی عز وجل	
۸۶	۲۶۳	۲۶	الیہ	الیک	

شعروادب

جناب فضل روپڑی

میرا سرا اور تیرا آستان ہے

ہزاروں غم ہیں جانِ تاتواں ہے
 نہ جاہ ہے نہ میر کارواں ہے
 عجب صیاد سے پالا پڑا ہے
 سمجھتا ہوں رموزِ بندگی میں
 بھلے لوگوں کا ہے اشد والی

میرے سینے سے اٹھتا اک دھواں ہے
 خدا جانے میری منزل کہاں ہے
 سدا خطرے میں میرا آستان ہے
 میرا سرا اور تیرا آستان ہے
 برے لوگوں کا حامی سب جہاں ہے